O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Qo'lyozma huquqida
UDK 336.5

AXTAMOVA MOHLARBONU ULUG'BEK QIZI

TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI

70410501 – «Bank ishi va auditi» mutaxassisligi

Magistr akademik darajasini olish uchun yozilgan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar: i.f.n., prof. I.Sayfiddinov

Toshkent -2025

Dissertatsiya Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti "Bank hisobi va auditi" kafedrasida bajarilgan.

Ilmiy rahbar _____ **i.f.n., prof. I.Sayfiddinov**

Kafedra mudiri _____ **i.f.n., prof. Z.A.Umarov**

Kechki ta'lim va magistratura fakulteti dekani _____ **i.f.d., prof. J.I.Karimqulov**

Men, Axtamova Mohlaroyim Ulug'bek qizi _____ (F.I.Sh) ushbu magistrlik dissertatsiya ishini mustaqil bajardim. Ko'chirmachilik holati yo'qligiga javob beraman. Ko'chirmachilikka yo'l qo'yilgan holatida magistrlik dissertatsiya ishi Yakuniy davlat attestatsiya komissiyasi raisi taqdimnomasiga asosan bekor qilinishi va "Qoniqarsiz" baho qo'yilishidan xabardorman.

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

"16" 05 2025 yil Toshkent sh.

"Bank hisobi va auditi" kafedrasi

Magistrlik dissertatsiya ishning dastlabki himoyasi bo'yicha komissiya majlisining 2025 yil "16" 05, 2 - sonli bayonnomasidan

KO'CHIRMA

KUN TARTIBI

Eshitildi:
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti „Bank ishi va auditi" yönalishi BIA-1/23 magistranti Axtamova Mohlarbonu Muqbek qizining „Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlash yöllari" mavzusidagi Ilmiy-tadqiqot ishi.

Qaror qilindi:
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti „Bank ishi va auditi" yönalishi BIA-1/23 magistranti Axtamova Mohlarbonu Muqbek qizining „Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlash yöllari" mavzusidagi Ilmiy-tadqiqot ishi himoyaga tavsiya etildi.

"Mazkur magistrlik dissertatsiya ishi himoyaga tavsiya etilsin"

Komissiya a'zolari:
1. Pardayeva Sh. A.
2. Раимов А. М.
3. Хуқаибергенова З. З.

Kafedra mudiri
i.f.n., prof. Umarov Z.A.
"16" 05 2025 y.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Kechki ta'lim va magistratura fakulteti 70410501 – "Bank ishi va auditi" mutaxassisligi, BIA-1/23 guruh magistranti Axtamova Mohlarbonu Ulug'bek qizining "Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'llari" mavzusidagi dissertatsiya ishining

ANNOTATSIYASI

Tayanch so'zlar: Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi, moliyaviy risklar, moliyaviy xavfsizlik, adekvat kapitallashuv, risklarni samarali boshqarish, likvidlikni boshqarish, depozitlarni sug'urtalash, sog'lom korporativ boshqaruv, shaffoflik va oshkoralik, regulyativ kapital.

Tadqiqot obyekti: O'zbekiston Respublikasida faoliyat yurituvchi tijorat banklari hisoblanadi.

Ishning maqsadi: O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot metodlari: Tadqiqot jarayonida guruhlashtirish, taqqoslash, tizimli yondashuv, qiyosiy taqqoslash, tahlil va sintez, mantiqiy, analitik, iqtisodiy tahlil va boshqa usullaridan foydalanilgan.

Olingan natijalar va ularning yangiligi: tadqiqot ishida ishlab chiqilgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar amaliyotda qo'llanilishi mamlakatimiz tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash, daromadlilikni oshirish, aktiv operatsiyalar miqdorining oshishi va banklarning likvidlikliligi yuqori bo'lishiga xizmat qiladi.

Amaliy ahamiyati: Taraqqiy etgan mamlakatlarning tijorat banklarida sof foizli daromadlarning barqaror darajasini ta'minlanganligi moliyaviy barqarorlik darajasini ta'minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Regulyativ kapitalning passivlar hajmidagi salmog'ining barqaror darajasini ta'minlash transmilliy banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Taraqqiy etgan mamlakatlar amaliyotida tijorat banklari qimmatli qog'ozlarga investitsiya qilish orqali joriy likvidliligini ta'minlaydi va daromadlari miqdorini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Tatbiq etish darajasi va iqtisodiy samaradorligi: Dissertatsiya materiallaridan oliy o'quv yurtlarida "Bank ishi", "Tijorat banklari aktiv va passivlarini boshqarish", "Monetar siyosat" fanlari o'quv dasturlarini takomillashtirish va o'qitishda foydalanish mumkin.

Qo'llanish sohasi: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va tijorat banklari, oliy o'quv yurtlari.

ANNOTATION

Tashkent State University of Economics, Faculty of Evening Education and Master's Degree 70410501 – "Banking and Audit" specialty, BIA-1/23 group master's student Akhtamova Mohlarbonu Ulug'bek kizi's dissertation on the topic "Ways to ensure the financial stability of commercial banks"

Key words: financial stability of commercial banks, financial risks, financial security, adequate capitalization, effective risk management, liquidity management, deposit insurance, sound corporate governance, transparency and openness, regulatory capital.

Object of research: Commercial banks operating in the Republic of Uzbekistan are considered.

The purpose of the study is to develop proposals and recommendations to ensure the financial stability of commercial banks in the Republic of Uzbekistan.

Methods of research: The research process used grouping, comparison, systematic approach, comparative comparison, analysis and synthesis, logical, analytical, economic analysis, and other methods.

The results obtained and their novelty: the application of scientific proposals and practical recommendations developed in the research work will help ensure the financial stability of commercial banks in our country, increase profitability, increase the volume of active operations, and increase the liquidity of banks.

Practical significance: Ensuring a stable level of net interest income in commercial banks of developed countries is considered one of the main factors in ensuring the level of financial stability. Ensuring a stable level of the weight of regulatory capital in the volume of liabilities plays an important role in ensuring the financial stability of transnational banks. In the practice of developed countries, commercial banks provide current liquidity and have the opportunity to increase their income by investing in securities.

Level of implementation and economic efficiency: The dissertation materials can be used to improve and teach the curricula of the subjects "Banking", "Management of Assets and Liabilities of Commercial Banks", and "Monetary Policy" in higher education institutions.

Scope: Central Bank of the Republic of Uzbekistan and commercial banks, universities.

MUNDARIJA

KIRISH.....3

1-BOB TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....12

1.1. Moliyaviy barqarorlik tushunchasi va ahamiyati.....12
1.2. Moliyaviy risklar va ularning tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashdagi ahamiyati.....15
1.3. O'zbekiston Respublikasida tijorat banklarining moliyaviy monitoring va nazorat tizimlarini o'rnatish va moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash.....23
1-bob bo'yicha xulosalar.....31

2-BOB O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH YO'LLARINI AMALGA OSHIRISH TAHLILI.....32

2.1. Tijorat banklarining korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishning o'ziga xos xususiyatlari.....32
2.2. Banklar tomonidan qo'llanilgan moliyaviy modellar, strategiyalar va tizimlar samaradorligi ko'rsatkichlari tahlili.....38
2.3. Banklarning moliyaviy risklarni boshqarishda qanday o'rin tutishi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda ulardan foydalanishning samaradorligi ko'rsatkichlari tahlili.....48
2-bob bo'yicha xulosalar.....54

3-BOB TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI ISTIQBOLLARI.....55

3.1.Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda ilg'or tajribalar tahlili.....55
3.2.Banklararo raqobat sharoitida respublikamiz tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlash imkoniyatlari.....61
3-bob bo'yicha xulosalar.....70

XULOSA VA TAKLIFLAR.....72

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.....74

Kirish

Magistrlik dissertatsiyasi mavzusining asoslanishi va uning dolzarbligi. Ma'lumki, tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini yanada oshirish va ularning resurs bazasini rivojlantirish uchun strategiya va taktikalarni ishlab chiqish zaruriyati paydo bo'ladi. Bu bank tizimining moliyaviy barqarorligi va ishonchliligini yanada oshirish, tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlash va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, ularning investitsiyaviy faolligini rag'batlantirish, shuningdek umumiy qabul qilingan xalqaro me'yor va standartlarga muvofiq bank faoliyatini tashkil etishni yanada yuqori darajaga chiqishini ta'minlash kabi turli usullarni o'rganishni o'z ichiga olishi mumkin.

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'llarini hal etishning ahamiyati va dolzarbligi moliya institutlarining iqtisodiyot faoliyatida muhim rol o'ynashidadir. Ushbu mavzuga e'tibor qaratishning muhim sabablari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

1.Adekvat kapitallashuv: Tijorat banklari potentsial yo'qotishlarni o'zlashtirish va iqtisodiy tanazzulga dosh berish uchun yetarli kapitalni saqlashi kerak. Regulyatorlar ko'pincha banklarning moliyaviy zarbalarga qarshi buferga ega bo'lishini ta'minlash uchun kapitalning minimal talablarini belgilaydilar.

2. Risklarni samarali boshqarish: Banklar turli risklarni, jumladan, kredit riski, bozor riski va operatsion risklarni aniqlash, baholash va kamaytirish uchun ishonchli risklarni boshqarish amaliyotiga muhtoj. Bu stress testlarini, aktivlarni diversifikatsiya qilishni va risklarni himoya qilish uchun moliyaviy derivativlardan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin.

3. Likvidlikni boshqarish: Banklar moliyaviy tanglik davrida ham qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish uchun yetarli likvid aktivlarga ega bo'lishini ta'minlashi kerak. Likvidlikni boshqarish qisqa muddatli aktivlar va majburiyatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlashni va favqulodda moliyalashtirish manbalariga ega bo'lishni o'z ichiga oladi.